

Mate Šimundić

Maribor

DVA NEPOZNATA HORONIMA

UDK 801-54

Rad primljen za tisak 12. siječnja 1986.

JAGLINA. — U Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika (Zagreb, 1880–1976.), najčešće zvanu Akademijin rječnik (ARj), predložene su natuknice: jagla, jaglac, jaglen, jagli, jaglica, jagličić, jaglika, jaglikov, jaglikovina, jaglum, jagljenak, jaglička. Također osobna imena Jagla i Jaglika te oronimi: Jaglednice kod Prizrena (prilježene u staroj ispravi bez nadnevka) i Jaglikovac — vrh Suhe planine u niško-me okrugu, gdje je i selo Jagličić. I prez. Jagličić što se spominje u nar. pjesmi

Imenica jagla objašnjena je ovako:

»**JÁGLA**, f. kukuruzovo zrno što je puklo kod kokanja. — Nepoznata postanja (moglo bi biti srodno s jagoda, isporedi jaglac, jaglika itd.). → U Vukovu rječniku: ein durch braten geborstenes korn kukuruz »granum zae tostione diruptum,« cf. kokica.«

P. Skok proširuje njezino značenje:

jágla f. (Vuk) »kukuruzovo zrno što je puklo kod kokanja.« Bit će isto i **jǎgli** pored **jágli** m pl. (Hrvatska, Istra) = **jagle** f pl. (Posavina) »prosena kaša.« Isto značenje kao **jágla** ima deminutiv na -ica: **jaglica** (Srbija), a kao pl. t. deminutiv na -ić, **Jagličić** (Istra). Denominal na -iti: **izjagliti se**, -ī (subjekt kukuruz, Srbija), **razjagliti se** (Vuk) »sprsnuti kao jagla.« Deminutiv na -ac: **jaglac** (Lika), »žuti cvijet« = **jaguc** (sa *ǃ* > u) »primula veris« (ne zna se gdje se tako govori). Na -ika: **jaglika** (Vuk, Crna Gora) »biljka bellis perennis«, odatle pridjev na -ov **jaglikov**, poimeničen sa -ina **jaglikovina** »idem« i deminutiv na -eč **jegliče** u (Srbija, Niš), »primula acaulis.«

U bug. zastupljena je izvedenica na -ika pojavom ja > i kao jagla = igla: iglika »idem«. Oblik sa / > u doživio je razne varijante. Unakrstio se sa jagoda: jagudac »primula veris L«; u je zamijenjen sa a: jagáčevina = jagačina »primula acaulis«, sa o od jagoda: jagóčevina (Vuk), izvedenica od jagoca »idem«. Umeće se r iz nepoznatih razloga: jagórčevina (Vuk, Srijem) »primula veris.« Odatle jagórchika (Dalmacija), koja je ušla u hrvatsku srednjoškolsku botaničku terminologiju. Sa umetnutim v mjesto r: Jągóvčina...« Na koncu zaključuje: »Čini se da je praslavenska riječ, srodna možda s jagoda i igla « (Etim. rječnik, I., 745 – 746.).

Dodajem kako se im. jaglac »primula vulgaris« čuje još u okolici Vrgorca. Doični je podatak veće vrijednosti za ono što će uslijediti.

Sigurno je kako je opća im. jaglina stvorena od jagl-a s pomoću suf. morfema -ina.

Kako pak stoji, riječ jaglina nije zabilježena ni u Akademijinu rječniku ni u Skokovu Etimologijskome rječniku. Unatoč tomu im. j ağlina opstoji u nekoliko oronima na jadranskome pojasu: u Imotskoj krajini i sjeverohrvatskim otocima. Na zapadnome prostoru Imotske krajine u selu Cisti Provu bivaju dva njivišta što se nazivaju Jaglina. Oba u blizini zaseoka Madunića, i k tomu vlasništvom su njegovih seljana. Jedna Jąglina leži zapadno od naselja koju stotinu metara. To je oveći vrt. Njegov je jedan dio ravničast, ostatak se uspinje, dakle bregovit, uz to prisojan. Druga je Jąglina na sjevernoj strani, prema selu Svibu, na Ljuti, blizu Botine Dubrave. Sastoji se od obradljiva i pošumljena tla, smjestila se u udolini.

Do Ciste Prova, istočno, je Lovreć. Na njegovu južnome okraju, na granici sa selom Grabovcem i Žeževicom uzdiže se brdo Sîdoč. Na sjevernoj strani toga brda, ispod vrha, prema rastrkanome zaseoku Čaljkušićima, spušta se veoma blaga dolina koja se od pamtivijeka zove Šimunova jąglina. Prekrivena je gustom šumom. I nikomu nije znano odakle posvojni atribut »Šimunova,« niti bilo što o tome pradavnome Šimunu kojemu možda pripadaše, odnosno koji je na bilo koji način vezan za nju. Budući da nema tragova suhozidu kojim bi bila ogradena, najvjerojatnije je kako joj Šimun dade svoje pripadništvo kao ratnik ili pastir.

Sjeverozapadno od Sîdoča, oko dva kilometra od podnožja, stere se zaselak Bendići, no njegovi žitelji nose prez. Šimundić. Tik ispod Bendića i susjednih Šimundića, južno dakle, prosjenula se dolubina imenovana Dolac. Njegov istočni predjel, onaj ispod Bendića ne nosi naziv Dolac nego Pòd jaglinam odnosno Pòd jaglinan / Pòd jaglinon. (Naime u tamošnjemu je govoru u imenica a- osnova u dat., lok. i instr. množine morfem -am/ -an/ -on pa odatle i razlika u svršetku naziva.). Logično je zaključiti kako je postojao hor. Jagline iznad spomenutoga, ali njemu ni traga. Ostaje njiva ispod njih, tj. Pod jaglinam. Te nekadašnje Jagline sada su Novi vrta, što donekle upućuje kako je taj naziv mlađega postanka, jer nigdje u njegovoj blizini ne opstoji vrt, njiva koji bi ispred nosio suprotnicu »stari« (npr. Stari vrta, Stara njiva, ograda i sl.). Dosta je moguće kako su dotadašnje Jagline nakon krčenja preimenovane u Novi vrta. Takva pojava nije neobična u južnim krajevima.

Malo je starinačkoga stanovništva u Imotskoj krajini, jednako tako u Lovreću. U pretežnoj je većini tu mlađe stanovništvo, doseljeno iz Hercegovine i Bosne. Suglasnički skupovi gl, kl izgovaraju se glj, klj u riječima: gljistica, gljizat, gljog, gljogina, gljogov i kljen, kljenovača, kljica, kljičav, kljišća, kljizat se, Kljis i dr. S obzirom na to očekivao bi se izgovor ovih horonima Jagljina, no do toga nije do-

šlo. U govoru Imotske krajine ne čuje se im. jagla ni ijedna njezina izvedenica (npr. jaglac, jaglica, jaglika i dr.), već samo navedeni horonimi, stvarno okamine. Skoro je sigurno kako hor. Jaglina, Jagline potječu iz predturskoga vremena, no vopridošlo stanovništvo primilo ih je u izvornu obliku i održalo nepromijenjene. Uz ovo je pripomenuti kako preci današnjih stanovnika ne dolažahu u velikim valovima i ne smještahu se na užemu području gdje bi tvorili jednoobraznu cjelinu, nego pritjecahu u manjim skupinama i naseljivahu se po širemu prostoru. Zaista su popunjavali praznine među udaljenijim zaseocima.

Dalje. Skoro na krajnjemu sjeverozapadu, na otoku Krku stere se hor. Jaglina. Užlijebila se između Veloga vrha (najvišega vrha na Krku) i Brestovice, dakle na povišenu tlu. U naše je doba uglavnom pašnjakom. A nije davno kako mi stiže obavijest da se hor. Jagline nalazi na otoku Cresu ili Lošinju. Nije u pitanju njegovo postojanje, samo jedno od dva mjesta.

Stvarno se može pretpostaviti kako nijesu jednim spomenuti horonimi. Teško je zamisliti da se između Imotske krajine i Krka ne krije još koji. Zasada, sve u svemu, poznati su slijedeći: Jaglina u Cisti Provu (dviije), Lovreću i na Krku, Jagline (Pod jaglinam) u Lovreću te na Cresu odnosno Lošinju.

Horonim Jaglina je deapelativizirana imenica jaglina koja je izvedena od jagla. Imenica jagla biva u ovim slavenskim jezicima: slov. jagla, jaglič — prosena kaša, češ. jáhly, množ., — prosena krupica ter jáhla — oljušteno proseno zrna, dluž. jagľa — proso; ikra, gluž. jahta — zrnice prosa, jahty — proso, slovinj. jagla — proso, heljda, ukr. jágli — biljka aegopodium podagraria, dij. prosena kaša, srus. i scsl. jagľ — vrsta povrća, mak. jaglika — jaglac, dij. jaglič — biljka primula aculis (jagorčevina), bug. jaglika — biljka primula. Ne biva dakle u slovačkome, kašubskome i bjeloruskome. Njezinim se podrijetlom bavilo više jezikoslovaca. Primjerice, o njoj F. Sławski piše: »Etimologija nesigurna. Možda je psl. *(j)agġla izvornom samim time jer je u psl. *(j)ag-oda, vidi jagoda« (Słownik etymologiczny języka polskiego). V. Machek veli: »Riječ je praslavenska (jagla), ali nejasna značenja« (Etimologický slovník jazyka českého). O. Trubačev pretpostavlja praslavenske oblike jagla, jaglo, jagľ te predočuje iscrpne podatke iz svih slavenskih jezika. Pri tome odlučno odbija svako njezino srodstvo s im. jagoda, uspoređuje je pak s lit. jėgti — moć, biti silnim te s jėgà — sila, i grč. ěbē — mladička, muška sila. Iz istoga je korijena i psl. kaša, svojedobno osnovnom hranom, osobito dok još ne bijaše kruha (Etimologičeskij slovarъ slavjanskih jazykov). F. Bezljaj smatra da je im. jagla etimologijski nejasna (Etimološki slovar slovenskega jezika).

Uzeto u cjelini, ustvrditi je kako većina etimologa drži da je jagla psl. riječ, no dalje im nije jasno, ostaju nedorečenima. Jedino je O. Trubačev išao do kraja ponudivši prihvatljivo rješenje: jagla je psl. riječ, u srodstvu je s lit. jėgti i jėgà, također s grč. ěbē. Uključuje tu i imenice proso i kašu koja se spravlja od njega.

Na domaćemu prostoru iskršava i čakavska im. jagľa — igla. Ona je od psl. jġgla; oblik jagla stvoren je prijelaskom ѣ > a. Dogodilo se to na istočnome dijelu čakavskoga narječja. Spomenuti je kako se na Krku i susjednim otocima izgovara jigľa. Dakle, na većemu prostranstvu glasovno se izjednačile im. jagġla i jġgla. Značajno je da je na sjeverohrvatskim otocima hor. Jaglina, Jagline pored im. jigla. Nije došlo ni do glasovne, ni naglasne, ni značenjske neutralizacije! Stoga ne mogu biti čakavskim supstratom hor. Jăgľina, Jăgľine u Imotskoj krajini, iako je taj kraj bio čakavskim u predtursko vrijeme.

Opća im jaglina nije potvrđena ni u jednoj staroj ispravi, niti u djelu ijednoga pisca. Ima je samo Srpskohrvatsko-njemački rečnik S. Ristića i J. Kangrge (Beograd, 1928.). U njemu se natuknica *jaglina* upućuje na: *pljuskavica* f 1. bot. v. bogorodičina trava. 2. Bläschenflechte f, Herpes f. Nije rečeno odakle je uzeta ili gdje se govori, ali je sigurno kako su je gdje god čuli ili pročitali pisci. Označuje naziv jedne trave, u prenesenome pak svrab. S obzirom na to valja istaći da opstoji u horonimiji i na određenu području! Ostaje pak odrediti njezino značenje na osnovi toga podatka. Dotični se svodi na slijedeće: ili je vrsta tla (geonim) ili biljni naziv (fitonim) po kojemu je prozvano zemljište. U svakome slučaju moglo bi biti i jedno i drugo, jer za oboje ima opravdanja. Ipak, poznavajući izgled i položaj skoro svih navedenih horonima, ne bih ostao uz prvu tvrdnju (geonimsku) zbog njihova raznolika izgleda (konfiguracije) i položaja na kojemu leže. Ostaje dakle drugo. Naimе sva je prilika da se stanovito raslinje iz porodice Primulace imenovalo jaglina, možda jaglac, jaglica, jaglika, jaglikovina ili koje drugo što je raslo po dotičnome tlu. Po njemu onda i zemljište.

MALIN—DRAGA. — Koji kilometar sjeverno od planine Biokova, na tromedi sela Žeževice, Grabovca i Lovreća, strši spomenuto brdo Sidoč. Kao većina primorskih planina i brda i Sidoč je uglavnom gol s južne strane. Doduše, opaža se mjestimice nisko raslinje, pretežno maklje. S te južne strane, ispod vrha pa ravno prema podnožju, u smjeru zaseoka Krivića spušta se draga poznata pod nazivom Malin — draga. U gornjemu je dijelu šira, suzuje se prema dolje. Njezino je dno trokutasto, vododerinasto. U razdoblju jakih kiša njime pada manja količina vode. Rubno je stijenje na vrhu sivkasto, čini se kao da ga je voda izgladila.

Narodna predaja tvrdi kako je u davna vremena pri vrhu Malin — drage izbijao snažniji izvor. Malo niže da bijaše sagrađena vodenica u kojoj su »mlini mlili.« Kada je pak izvor oslabio i potom presušio, mlin je ostao sam. S vremenom se srušio, kamenje se otkotrljalo niza stranu. Najstariji ljudi pokazuju mjesto na kojemu se vrtjela mlinska kola, žrnjevi. Neka ostane po strani istinitost ove predaje, pozornost svraća na se naziv te drage, točnije prvi njegov dio.

Imenica Malin — draga je polusloženicom. Obje sastavnice zadržavaju vlastiti naglasak, sklanja se samo druga.

O im. malin čita se u ARj:

»MALIN, m. vidi mlin. — Od XIII vijeka u čakavaca, a između rječnika u Vrančićevu (prema mađ. malom. 120), i Voltidžijinu (»molino«, »mühle«).

Dalje se nižu primjeri iz djela pojedinih pisaca. Naravski, najvažnija je tvrdnja da je oblik malin čakavizmom. Današnja jugoistočna granica čakavskoga narječja ide rijekom Cetinom; k tomu općenito se tvrdi kako je donji tok Cetine ujedno i povijesnom granicom čakavskoga narječja. Sve dakle što je na istok od Cetine nikada nije bilo čakavsko, a samim time odiskona štokavsko. Još prije tri-desetak godina pisao sam da je čakavsko narječje sezalo mnogo istočnije, do Neretve. Kasnije tvrdih da Dubrovnik bijaše čakavskim. U doba turskih ratova i čestih buna Dalmatinsko zagorje, južna Bosna te zapadna i južna Hercegovina u najvećoj su mjeri izgubile svoje starinačko stanovništvo. Ti su krajevi potpuno štokavski. O povijesnome pripadanju Dalmatinskoga zagorja čakavskomu narječju svjedoči po koji ononim. Među njima je i Malin — draga na Sidoču, brdu, pet-šest km istočno od Cetine kraj Šestanovca, mjestu gdje rijeka zavija prema jugu.

Za Malin – dragu odgovarao bi i naziv oronim jer se nalazi na brdu, također i drimonim. Ipak nije isključeno kako davno bijaše hidronimom. Uskladih ga sa Šimunovom jaglinom koja leži s druge strane vrha brda Sidoča.

Opći slavenski oblik je mьlinъ – mlin. Biva od lat. molinus. Latini ga pronađoše u I. st. naše ere; ubraja se među najznačajnije pronalaskе u povijesti čovječanstva. U početku je molinus označivao »mlin na potoku, rijeci, vodenica, potočar«, potom pak svaki mlin. Od mьlinъ u štokavskome i kajkavskome narječju je mlin, u čakavskome malin, malen, melin. Od prve je izvedena malinica – prostorija gdje je mlinsko kolo (XIV. st.), u Lici malinišće (XIV. st.), od malen je malenica (također u Lici, XIV. st.). U slov. je mélin te malinček i malinišče. Dalje, od malin je prid. malinov i malinski, prez. Malinar, Malinarić i ekon. Malinska na Krku.

Međutim više je ononima od starih osobnih imena Malin i Malina te im. malina – biljka rubus idaeus. Njihove su izvedenice neutralizirane, potom i one od malin.

U govorima Dalmatinskoga zagorja ne čuje se nigdje im. malin, isključivo se govori mlin. Ipak se u mlinskome nazivlju očuvao drugi čak. oblik za mlin u posebnu značenju. Kolac dulji od metra, koso postavljen između gornjega žrvnja, od ruba, i čvrsta držača iznad njega, u središnjoj točki, zove se malen (uspor. malenica). Nije sumnje da malen dolazi od mьlinъ promjenom i > e. Svojedobno se bijahu našle dvije imenice za jedan pojam pa je nastupilo pomicanje značenja.

Istina, odavna ne melju žrvna u Dalmatinskome zagorju (također u južnoj Bosni i Hercegovini), za malen ne hvataju djevojačke ruke i ne zasipaju zrnevlje, no ostaje or. Malin – draga na Sidoču i opća im. malen kao ostaci nekadašnjega čakavskoga narječja na tome prostoru.

Mate Šimundić

Two Unknown Horonymes

Two unknown horonymes cover the coastal area of Croatia. The horonyme Jaglina is to be met in the area of Imotski in the villages of Cista Provo and Lovreć, other on the northern Croatian islands – Krk, Cres or Lošinj. On the mountain Žeževica, in the municipality of Omiš a horonyme Malin – draga exists.

In this article is first reported on them. The noun Jaglina is unknown in old Croatian monuments, it is known only in these horonymes. It is deduced from the noun jagl-a with a suf.morpheme -ina what means a plant from the family of Primulaceae.

The noun malin in the semi-compound Malin – draga, belongs to the čakavian dialect and means a mill. It proves that the area to the east of the river Cetina formerly was the area of the čakavian dialect.